

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

их повадках и условиях жизни. В труде совершенствуется деятельность двигательного, зрительного, кожного, слухового анализаторов, что способствует более тонкому восприятию ребёнком формы, цвета, величины предметов и способствует развитию некоторых сторон познавательной деятельности (наблюдательности, воображения, речи, пространственной ориентировки), дети продолжают овладевать умением планировать свою работу.

Занимаясь трудовым воспитанием, учитель воспитывает у них трудолюбие, дисциплинированность, инициативность, самостоятельность, стремление преодолеть трудности. Родители же на практике убедятся в правоте слов К. Д. Ушинского «Само воспитание, если оно желает счастья человеку, должно воспитывать его не для счастья, а приготавливать к труду жизни» [5].

Формирование позитивного отношения к учебно-трудовой деятельности у учащихся младших классов специальной школы – это одна из актуальных проблем специальной школы. Образование умственно отсталых детей заканчивается в стенах специальной школы, поэтому именно в ней они должны получить максимум знаний, которые они способны усвоить.

Литература:

1. Діагностика відхилень у розумовому розвитку учнів / за ред. Н. М. Стадненко. – К.: Освіта, 1991.
2. Сухарева Л. С. Родительские собрания в начальной школе. – Х.: Основа, 2007. – С. 5-144.
3. Формирование положительного отношения к учебно-трудовой деятельности у учащихся вспомогательной школы / за ред. Н. М. Стадненко. – К.: Радянська школа, 1982. – С. 5-19.
4. Павлова Н. П. Трудовое обучение в 1-3 классах вспомогательной школы. – М.: Просвещение, 1988. – С. 5-48.
5. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения; в 6 т. / Сост. С. Ф. Егорова. – М.: Педагогіка, 1990. – 528 с.

Чудна В. І.*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті уточнено суть особистісно орієнтованого підходу до становлення й розвитку особистості учня; проаналізовано особливості особистісно орієнтованого навчання молодших школярів; визначено умови його організації в освітньому процесі початкової школи.

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної системи освіти в Україні виступає гуманізація навчально-виховного процесу, основною ознакою якого є реалізація особистісно орієнтованого підходу до становлення й розвитку особистості учня. Усвідомлення педагогом унікальності дитини, уявлення про її можливості, розуміння потреб та інтересів визначає не тільки цілі й завдання початкової освіти, а насамперед характер взаємодії учня і вчителя. Тому особистісно орієнтоване на-

* © Чудна В. І.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

вчання молодших школярів стає потужним засобом розв'язання окресленого освітнього завдання.

У педагогічній науці проблеми впровадження особистісної освіти, реалізації відповідного підходу в навчально-виховний процес різних ланок шкільної та вищої освіти досліджено досить ґрунтовно. Своєрідність особистісно орієнтованого підходу порівняно з іншими підходами в освіті (традиційним, індивідуальним тощо), була предметом розгляду С. Подмазіна, Є. Степанова, С. Якиманської та ін. Основні положення особистісного підходу до навчання й виховання знайшли своє висвітлення в наукових працях І. Беха, Є. Бондаревської, В. Серікова та ін. Суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії учасників навчально-виховного процесу в початковій школі обґрунтували Н. Бібік, О. Пехота, О. Савченко та ін. Однак додаткової уваги та більш детального розгляду потребують питання організації особистісно орієнтованого навчання молодших школярів у контексті впровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Цей документ, «розроблений відповідно до мети початкової школи з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів початкових класів, визначає зміст початкової загальної освіти, який ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави» [1, с. 3]. У чинному документі чітко вказано, що ґрунтується він «на засадах особистісно орієнтованого і компетентісного підходів, реалізація яких зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Отже, мета статті: проаналізувати особливості особистісно орієнтованого навчання молодших школярів; визначити умови його організації в сучасному освітньому процесі початкової школи.

Питання особистісної орієнтації навчально-виховного процесу варто розглядати в контексті гуманізації освіти. На цьому неодноразово наголошували прогресивні науковці Ш. Амонашвілі, І. Бех, О. Бондаревська, Т. Лопатіна, Ю. Мальований, указуючи, що особистісно орієнтований підхід до навчання має спиратися на ідеї гуманістичної педагогіки – педагогіки розвитку. Саме така педагогіка, згідно з Ш. Амонашвілі, орієнтується не на середньостатистичний рівень, а передбачає можливість вищих досягнень для кожного віку, для кожного ступеня освіти, для конкретної дитини за відповідних умов [2]. Тому основними чинниками визначення мети та завдань сучасної освіти вказують: формування в суспільній свідомості нової гуманістичної концепції ставлення до людини, що зумовило виникнення педагогіки «ненасильства»; підвищення актуальності духовно-моральних проблем; підвищення рівня відповідальності людини; нове ставлення до особистості та розуміння її соціальної ролі; збагачення системи цінностей сучасної людини.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Особистісно орієнтований підхід в освіті трактується не завжди однозначно, іноді дещо різнопланово. Його визначають як: етико-гуманістичний принцип і ціннісну орієнтацію (С. Гончаренко, Г. Сиротенко та ін.), певний методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на синтез здобутих психологічною та педагогічною наукою закономірностей функціонування та розвитку особистості (О. Пехота). В. Серіков визначає його як побудову особливого роду педагогічного процесу, орієнтованого на розвиток і саморозвиток особистості учня [3]. І. Богомолова вбачає сутність особистісно орієнтованого підходу в системі принципів, тобто вихідних концептуальних положень педагогічної діяльності, в основі яких лежить погляд на особистість учня та педагога як на найвищі цінності [4].

У цьому контексті, Ю. Шаповал уточнює, що перехід до особистісно орієнтованої освіти пов'язаний із розв'язанням складного завдання: синтезу знаннево-стандартизованого й особистісного компонентів змісту освіти, який стане можливим за умови включення до змісту освіти аксіологічного, когнітивного, дієво-творчого й особистісного компонентів. Відтак особистісно орієнтоване навчання дослідниця розглядає як органічну складову особистісно орієнтованої освіти та тлумачить як навчання, сутнісними ознаками якого є спрямованість на розвиток і саморозвиток особистості учнів, опора на їхній суб'єктний досвід, створення умов для подальшої особистісної та професійної самореалізації, варіативність змісту освіти, індивідуалізація навчання, суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії учасників навчально-виховного процесу [5].

Варто відзначити, що на сьогодні не існує єдиного узгодженого визначення поняття «особистісно орієнтоване навчання». Російська дослідниця М. Дудіна розглядає його як «етико-гуманістичний феномен, що стверджує ідеї поваги до особистості учня, партнерства, співробітництва, діалогу, індивідуалізації навчання» [6, с. 39]. Корифей вітчизняної педагогічної науки О. Савченко вбачає в особистісно орієнтованому навчанні організацію навчальної діяльності на засадах глибокої поваги до особистості вихованця і врахування особливостей індивідуального розвитку. Науковець наголошує, що таке навчання передбачає ставлення до нього, як до свідомого відповідального об'єкта навчально-виховної взаємодії, формування цілісної особистості, яка усвідомлює власну гідність і поважає інших людей [4].

Водночас І. Якиманська під особистісно орієнтованим навчанням розуміє таке навчання, де головною є особистість дитини, її самоцінність, коли суб'єктний досвід учня спочатку розкривається, а потім узгоджується змістом освіти [7]. Не суперечать вказаним тлумаченням висновки О. Виговської і С. Рудаківської, які особистісно орієнтованим називають таке навчання, де головними є й особистість дитини, й особистість учителя, зокрема їх взаємозв'язки між собою [8].

Дещо відрізняються висновки М. Алексеєва, який, визначаючи особистісно орієнтоване навчання таким типом навчання, де організація взаємодії суб'єктів навчання максимально орієн-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

товна на їхні індивідуальні особливості й специфіку особистісно предметного моделювання світу. Учений наголошує, що «цей тип навчання полягає не просто в урахуванні особливостей суб'єкта, а насамперед в іншій методології організації умов навчання, котра припускає не «врахування», а «включення» його власних особистісних функцій або запит його суб'єктного досвіду» [9, с. 113].

Аналіз науково-педагогічної літератури з окресленого питання дозволяє зробити висновок, що успішність реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі початкової школи залежить від зосередженості педагогів на потребах та інтересах учнів, урахуванні в пізнавальному процесі індивідуальних здібностей і можливостей молодших школярів. Тоді в основі особистісно орієнтованого навчання молодших школярів має відбуватися творча взаємодія вчителя й учнів, як рівноправних суб'єктів навчання, з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, особистісних якостей та суб'єктного досвіду.

Навчально-виховний процес, заснований на традиційній або особистісно орієнтованій парадигмах мають суттєві відмінності. Насамперед різняться мета, зміст і засоби навчання, роль учителя й учня в освітньому процесі.

Метою традиційного навчання вчені визначають надання учням освіти (знань, умінь, навичок), забезпечення їхньої соціалізації. Метою ж особистісно орієнтованого навчання окреслюють сприяння особистісному зростанню як учнів, так і вчителів [4].

У традиційному навчанні учень виступає об'єктом діяльності, зазнає виховних впливів з боку вчителя, тобто по суті є виконавцем вимог педагога. Тоді як учитель – це суб'єкт діяльності, що впливає на формування в учнів якостей, необхідних для їх подальшого навчання й адаптації в соціумі. Щодо особистісно орієнтованого навчання, учень уже розглядається як рівноправний партнер учителя в опануванні історично-культурного досвіду та як суб'єкт взаємодії й творчого саморозвитку. Водночас учитель позиціонується як суб'єкт діяльності, спрямованої суто на об'єкти діяльності учня (зміст знань, цінності тощо), упродовж перетворення котрих на світоглядні уявлення відбувається самовизначення й саморозвиток вчителя та учня [4]. Тоді зміст навчання стає максимально осмисленим, індивідуально значущим для кожного учасника навчального процесу, оскільки торкається їх глибинних почуттів, потреб і інтересів.

Основною умовою ефективної організації особистісно орієнтованого навчання в сучасній початковій школі вважаємо розвиток пізнавальної творчої активності молодших школярів, що є рушійною силою та джерелом розвитку педагогічного процесу. Саме така активність забезпечить свідоме інтенсивне учіння, в основі якого буде домінувати продуктивна діяльність учнів, замість викладання, що передбачає насамперед активність учителя.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Саме тому замість звичних форм і методів роботи, засобами організації та використання яких у більшості випадків дитині пропонуються готові знання (фронтальні форми, змагання; вербальне пояснення, демонстрація, репродуктивні вправи, вимоги, привчання, переконання, заохочення, покарання), бажано створювати умови для пізнання навколишнього світу на власному досвіді, у результаті пошуку, експериментування, перевірки власних припущень і гіпотез. Тоді нові знання з'являються в учнів як відповіді на власні запитання, поширюючи їхні світоглядні уявлення та розширюючи наукову картину світу.

Діалогічне, дискусійне спілкування вчителя з молодшими школярами зможе навчити дитину самостійно розмірковувати над подіями, явищами, проблемними ситуаціями; ставити запитання, передбачати можливий перебіг подій, бути ініціативними в набутті нових знань. Завдання вчителя – не тільки навчати дітей, але й викликати щирий інтерес до навчання, пізнання навколишнього світу.

У результаті такої взаємодії між учнем і вчителем, молодші школярі мають отримати не відчужені знання, більшість з яких не матимуть погиту в подальшому житті, а вміння й навички, що стимулюватимуть їхній подальший особистісний розвиток, пізнавальну творчу активність, соціалізацію в мінливому світі.

Корисними для усвідомлення специфіки організації особистісно орієнтованого навчання в початковій школі вважаємо дослідження Ю. Мальваного. До основних умов організації такого навчання науковець відносить: індивідуалізацію, починаючи від варіантів педагогічно доцільного розгортання навчального змісту до оцінювання результатів його засвоєння; забезпечення особистісної значущості для кожного школяра засвоєних знань шляхом формування знань як інструменту, необхідного кожному для засвоєння й перетворення дійсності, розкриття їх прямих та опосередкованих зв'язків із людиною й суспільством; усвідомлення школярами знань не тільки як елемента загальнолюдської культури, а й культури кожної сучасної людини; інтеграцію змісту освіти, що забезпечує цілісність знань, сприяє формуванню цілісного образу світу [10].

Узявши за основу вказані умови організації особистісно орієнтованого навчання, окреслимо особливості відповідного навчально-виховного процесу в школі. Насамперед, кожен педагог має усвідомлювати, що вчитель не формує особистість, а створює сприятливі умови для ціннісних проявів внутрішнього світу учня. Сучасний учитель повинен співпрацювати з учнем, розмірковуючи разом із ним над різноманітними проблемами, дослухаючись до його побажань та потреб, убачаючи в ньому найвищу цінність у світі. Педагог має утримуватись від моральних оцінок особистості, щоб надати можливість учневі самостійно пройти свій шлях пізнання навколишнього світу. Особливо це стосується молодших школярів, чуттєва сфера яких ще дуже тонка, вразлива. З цієї метою спрямовуємо увагу на ознайомлення з гуманістичними освітніми технологіями та на їх

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

упровадження в навчально-виховний процес початкової школи.

Організувати роботу в початковій школі необхідно, виходячи з гуманістичних принципів. Указане вимагає створення відповідного гуманного середовища в класному колективі, де дитина відчувала б себе комфортно, прагнула досягти успіху сама та допомогти друзям. Пізнаючи світ цілісно, через інтегровану діяльність, з урахуванням індивідуальних можливостей і вікових особливостей психофізіологічного розвитку, учень має вчитися у співпраці з учителем і товаришами, які його підтримують і надихають, разом радіють досягненням.

Позитивними результатами організації особистісно орієнтованого навчання в початковій школі є становлення соціальної зрілості, що пізніше трансформується в потребу служити суспільству. Ця якість виникає в навчально-практичних ситуаціях, котрі моделюють продуктивну діяльність, коли учень зможе уявити, у яку сферу діяльності він здатен включитися згідно з набутими на уроках знаннями. Саме це мотивує учіння й формує подальшу соціальну зрілість учня. Важливими якостями, що формуються в особисто орієнтованій освіті, є також особиста відповідальність за доручену справу перед товаришами, суспільством; готовність до взаємодопомоги.

Указане допоможе кожній дитині навчитися відчувати навколишній світ та розуміти закономірності його розвитку, ставити питання, обґрунтовувати своє бачення проблеми, підтримувати змістовний діалог, робити власні висновки, узагальнення. Разом із цим, важливо навчати молодшого школяра виявляти гнучкість мислення, ініціативу, оригінальність ідей, фантазію, мати власну точку зору, нестандартність думок; уміння окреслювати мету й проектувати шляхи її досягнення засобами програмування дій, здатність до самоаналізу й самооцінки.

Отже, особистісно орієнтоване навчання в сучасному освітньому просторі розглядається як альтернатива традиційному навчанню та визначається як особливий його тип, коли створено оптимальні умови для розвитку в учнів здатності до самоосвіти, самовизначення, самостійності та самореалізації. Основними із цих умов вважаємо: створення такого розвивального середовища, у якому учні молодшого шкільного віку працюватимуть і спілкуватимуться між собою та з учителем на засадах партнерства, взаємоповаги, доброзичливості; оптимізації пізнавальної діяльності молодших школярів шляхом залучення їх до виконання різних видів інтегрованої діяльності; свідоме й виважене використання особистісно орієнтованих технологій вчителем початкових класів у роботі з дітьми.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7 – С. 1-18.
2. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. – М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. – 496 с.
3. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии: Монография. – Волгоград: Перемена, 1994. – 152 с.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

4. Богомолова І. В. Індивідуальна робота учнів у процесі суб'єкт-суб'єктної системи навчання // Таврійський вісник освіти. – 2004. – № 1. – С. 209-217.
5. Шаповал Ю. Д. Закономірності та особливості особистісно орієнтованого навчання молодших школярів // Дійсність та перспективи розвитку сучасної освіти України: Зб. наук. пр. // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Харків: Стиль Іздат, 2005. – С. 255-262.
6. Дудина М. Н. Педагогика: долгий путь к гуманистической этике. – Екатеринбург: Наука, Уральское отделение, 1998. – 312 с.
7. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М.: Сентябрь, 1996. – 96 с.
8. Виговська О. І., Рудаківська С. В. Особистісно орієнтоване навчання. Як його технологізувати? // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 1. – С. 27-33.
9. Алексеев Н. А. Понятие личностно-ориентированного обучения // Завуч. – 1999. – № 3. – С. 113-127.
10. Мальований Ю. Педагогічні проблеми гуманізації змісту шкільної освіти // Шлях освіти. – 1998. – № 4. – С. 5-8.

Шевченко А. І.*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

Стаття містить матеріали з досвіду використання ІКТ в навчально-виховному процесі в загальноосвітніх навчальних закладах, що значно підвищує якість навчання, розвиває пізнавальний інтерес учнів до уроку літератури.

XXI століття – час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, у якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури всього населення набувають вирішального значення. Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, будь-яких електронних пристроїв), а отже, поява нових технологій обробки, передачі, одержання й збереження інформації відкриває нові можливості для застосування комп'ютерів у навчальному процесі. Комп'ютери стрімко увійшли в різноманітні сфери нашої повсякденної діяльності, тому інформатизація освітнього процесу є одним із важливих шляхів пізнання світу та науки й посідає провідне місце в реформі освіти України.

Згідно із Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», одним із пріоритетних напрямів державної політики є розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільного життя [2].

Нині ІКТ використовуються практично у всіх сферах людської діяльності, зокрема і в освітній галузі.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це сукупність методів, засобів та прийомів пошуку, зберігання, опрацювання,

* © Шевченко А. І.